

Vestfold kunstnersenter

Tønsberg 6 oktober 2008

Magisk Migrasjon seminar :
”**Med Workshop som Metode**”

Professor Liv Mjelde:

” **Make Magic**”.
De magiske egenskapene ved verkstedlæring.

Jeg tror jeg har blitt bedt om å holde dette innlegget på denne samarbeidskonferansen her i dag på grunn av en bok-tittel:

Tittelen på min siste bok på engelsk er ”The Magical Properties of Workshop Learning” – ”**De magiske egenskaper ved læring gjennom virksomhet**” ville kanskje tittelen være på norsk. Det jeg mener med magi her har ingenting med trylling å gjøre. Det har å gjøre med stringent vitenskapelig tenkning fra det forrige århundre, inspirert av store tenkere rundt **hvordan mennesket lærer**: fra USA John Dewey og fra Russland/Sovjet Lev Vygotsky. Men for meg vil det egentlig si **hvor man lærer** og er **menneske** i en situasjon hvor **håndens, hjertet og hjernens arbeid** er et integrert hele. ”**Mesterlærebegrepet**” blir mer og mer knyttet til denne forståelsen av læring i Norge nå og det er jo et begrep knyttet til ”mester, svenn, lærling” tradisjoner slik læring foregikk i middelalderens laugs-tradisjoner.

Vi ble også enige om å sette tittelen ”Make Magic” på innledningen min. Jeg har de slående ordene hengende på sølvpapir med sorte bokstaver over skrivebordet i skrivestua hjemme, sammen med bilder av mennesker som har inspirert meg i verden og virkeligheten; Samer jeg har undervist i kunsten å sette deres kunsthåndverk, Doudjii, i en sosial og kulturell sammenheng over nasjonale landegrensler i sameland i Norge, Sverige, Finland og Russland, Gitksan/ Wetsuvenet- indianerne jeg har bodd sammen med i mange år i Canada. Bildene dere ser her nå er fra kunst skapt av kunstnere eller håndverkere/craftsmen, som de kaller seg, fra de mange indianerstammer som lever i reservater langs Stillehavskysten i Canada– nå kallt British Colombia – altså fra Seattle/Vancouver i Sør til Alaska i Nord. Latin- Amerika er også godt representert på veggen. Det er bilder og tekster fra Canari indianerne i Ecuador til argentinske ”Che Guevara” tekster. Mitt samarbeid med politiske flyktninger fra Chile,

Argentina, Uruguay og El Salvador her i Norge over mange, mange år har også beriket min tilværelse og min forståelse av vår komplekse verden.

Et av de siste bildene som nettopp har gått opp over arbeidsbordet mitt er fra ”Ngamba Island Chimpanzee Sanctuary- Uganda”, Afrika – det er fra en ”flyktingleir ” eller som de kaller det ”et hellig eller fredet sted” for chimpanzer ute på en øy i Victoriasjøen - Dette er chimpanser , både voksne og barn som har blitt reddet ut av menneskers griske klør i Uganda, Kongo eller Rhuanda og som nå blir tatt hånd i det vi altså kan kalle en flyktingleir for chimpanser. Dette fredete stedet er ikke langt fra Rift Vally i Øst Sentral Afrika.

Rift Valley er det stedet vi regner med at ”**menneskets med språk, tanke og bevissthet**” oppsto – gjennom apers begynnende bruk av redskaper og med **det** utviklingen av **samarbeid og språklig kommunikasjon**. Min forståelse av dette slik det utviklet seg for mange år siden er grunnlaget for mye av min vitenskapelige tenkning rundt ”**menneskets læring og utviklingsmuligheter fra vugge til grav**” . Ja, mennesker utvikler seg fra vugge til grav og **dess mer man bruker sine kreative evner gjennom kommunikasjon og samarbeid med andre– dess mer får man til**.

Mitt utgangspunkt generelt er altså:

Mennesker er grunnleggende samarbeidende skapninger. Det betyr at menn og kvinner, eldre, middelaldrende og unge bør virke sammen i team. Mennesker med ulik bakgrunn og fra ulike kulturer beriker hverandre i møter. Man utvikler sin forståelse av menneskers komplekse tilværelse- likhetene og forskjellene mennesker i mellom gjennom åpenhet og de gode lyttende samtaler. Jeg pleier å si til studenter at jeg håper å være en inspirasjon til at vi kan ha de gode samtaler ”som starter nye indre dialoger” hos oss alle. Det å stille spørsmål ved vedtatte sannheter er viktig generelt for alle mennesker og for forskere og kunstnere spesielt – da de bruker sin arbeidstid på skapende virksomhet som vi alle håper vil være overskridende og gi ny innsikt i vår komplekse tilværelse. Vi må bak dagens politiske motsetnings-fyllte klisjeer og jeg ser på dette arbeidet dere er i ferd med å drive fram her i Tønsberg som et ledd i denne anstrengelsen.

”Migrasjon” er jo temaet i Norge for dette året- jeg vil ikke gå så mye inn på det her i dag , men mitt utgangspunkt er at vi lever i en krise og folkevandringstid og det er jo ikke noe nytt.

1 million nordmenn vandret jo ut fra dette lille landet over en hundre års periode for 100 år siden og hver av dem har jo sin historie, slik mange av de menneskene som har kommet til Norge i løpet av den siste 40 års perioden og som på mange måter har beriket vårt tidligere så altfor monolittiske samfunn. Jeg selv har jo vært så heldig at jeg har levd i mange ulike kulturer og fortsetter stadig med det, men jeg ser jo at den muligheten er et privilegium som kanskje ikke er så lett for alle. Rundt immigrasjon til vårt land vil jeg bare dele en liten refleksjon med dere fra et tilfeldig møte i en innvandrerbbutikk i Oslo for mange år siden. Jeg husker jeg spurte en kurder fra Nord Irak en frossen november-dag . ”Hvordan holder du ut å leve i dette kalde landet?” Han svarte: ”Det er fred her. Jeg er ikke redd for mitt liv hver dag”. Det er vel kanskje det største privilegium vi har hatt – vi har fått leve i fred på vår jord siden 1945.

Men tilbake til utgangspunktet – som har med mitt grunnleggende menneskesyn å gjøre:

Mennesker er bevisste og samarbeidende vesener i forhold til sine handlinger og deres handlinger er orientert mot å utføre meningsfulle oppgaver, både for en selv og for fellesskapet. Og mennesker vil lykkes og mennesket ønsker å bli satt pris på.

Kommunikasjon og samarbeid er grunnleggende menneskelige egenskaper, mennesker skaper forskjellig slags kunnskap og de bruker sine kunnskaper i sine handlinger. Mennesker er altså biologiske, mentale og sosiale skapninger. Vi er holistiske – vi har følelser, vilje og hensikter som vi uttrykker gjennom våre tanker og handlinger. Man kan ikke skille håndens arbeid fra hjernens arbeid – eller hjertets arbeid for den saks skyld. Mennesket er et integrert hele. Det er bare en teknokratisk positivistisk orientert vitenskap som har klart å beskrive menneskers væren som atomistisk og oppdelt og som har klart å fordele menneskers arbeid etter tayloristiske prinsipper , eller klart å dele ungers læring etter 45 minutters prinsipper.. Nå det gjelder industrielt arbeid: Ingen har vel beskrevet dette så vel som Charlie Chaplin har i filmen ”Modern Times”

Dette er del av hva jeg på norsk har kalt ”kunnskapens sosiale organisering” slik den har utviklet med utgangspunkt i vestlig hegemonisk tenkning i de siste 300 år, et verdssystem som mange stiller spørsmålstegn ved i dagens samfunn. Kvinneforskere satte nye spørsmål på dagsorden på 1970 –80 tallet , Urbefolkninger har reist seg og kommet med sine krav, folk og jeg har blitt inspirert i min tenkning av alle disse faktorer.

Men først vil jeg nå å gi et lite innblikk min egen forskning – det vil si min forskning og erfaringer i utdanningssystemet - det er der jeg har drevet forskning i en kvinnealder og som ligger til grunn for disse refleksjonene jeg har skrevet mye om og legger fram her i dag.

Deretter vil jeg gå inn i kritiske perspektiver på vitenskapelig tenkning slik det har framkommet i de senere tiår- vesentlig drevet framover av kvinnelige filosofer og sosiologer.

Til slutt vil jeg gå tilbake til Afrika dele med dere et nytt 4 års prosjekt jeg nå er involvert i; Oppbygging av en Master i yrkespedagogikk i Kampala, Uganda, en Master som er bygget over workshop og samarbeidslesten.

I hoveddelen av mitt yrkesaktive liv har yrkesfaglige studieretninger i det videregående skoleverk, relasjonen mellom læring i en skolesituasjon og læring i arbeidsliv, mellom yrkesfag og allmennfag, å lære gjennom egen virksomhet og kateterlæring og splittelsen mellom intellektuelt og manuelt arbeid som del av kunnskapens sosiale organisering i utdanningssystemet har vært et sentralt perspektiv. Man snakker ofte om forholdet mellom teori og praksis, håndens arbeid i motsetning til åndens arbeid, noe jeg ser på som falske dikotomier. All menneskelig virke integrerer hånd, hjerte og hjerne og i dag er det enormt mye forskning, også i naturvitenskaplig orientert hjerne og hjerte forskning som har disse perspektiver.

Jeg er egentlig sosiolog , men jeg har altså landets første professorat i yrkespedagogikk fordi jeg er en av de få som har forsket på yrkessutdanning i håndverk og industri sammenheng.. Men det er ikke bare forskning og mine akademiske studier som legger primært til grunnlag for min vitenskapelige tenkning.

Jeg arbeidet i praksis som rådgiver ved de to yrkeskolene i Oslo over en 18 års periode, fra 1967 til 1985. Denne stillingen var den første "sosiale" stilling i yrkesskolesektoren i Norge og det var i en periode med en optimistisk tro på at utvidelsen av utdanningssystemet skulle løse alle problemer : Vi skulle få likhet i vårt samfunn, mellom menn og kvinner, by og land og ulike samfunnsklasser. Men jeg jobbet ofte som rådgiver med ungdom i trøbbel – jeg så 50 000 ungdommer gå ut og inn av skoleportene på yrkesskolene i Oslo i løpet av den 18 års perioden jeg arbeidet som rådgiver. Jeg gikk ut og inn av fengsler og psykiatriske institusjoner. Jeg samarbeidet med barnevern, psykologer, leger, advokater og uteseksjon og fengselsmyndigheter. Jeg var med på begynnelsen av narkotikabølgen på slutten av 1960

tallet og opplevde de første narkodødsfallene på nært hold. En ting de fleste ungdommene jeg møtte hadde til felles – de hadde vanskeligheter med læring og med å finne mening med hva de opplevde i skolesystemet.

Vi har også utviklet enorme drop out problemer i vår skoles utvikling i løpet av de siste 30 årene. Det sies at 20 % av elevene kommer ut etter mange års skolegang uten å kunne lese og skrive? Vi gjøre det ofte til individ spørsmål- det er individets manglende evner osv. Det jeg har spurt om: Er det forhold i skolesamfunnet generelt som bidrar til at elever lærer at de ikke kan lære? Læring er jo en kumulativ prosess. Hvis du mister taket på hva som foregår i et klasserom i 1ste klasse – er det da slik at du blir sittende bakerst i klassen å føle at du ikke skjønner bæret resten av skoletiden?? Da er det lett å droppe ut. Og har vi meget snevre synspunkter på variasjonen i menneskers læringspotensialer som skaper problemer for mange i dagens samfunn.

Nobelprisvinneren Gabriel Garcia Marques skriver i sin selvbiografi fra skolen i Arakataka på kysten av Colombia at han hadde en fantastisk skoletid – men han lærte aldri å stave. Moren pleidde å skjerme faren for hans brev. Hun var redd for at faren skulle dø av hjerte infarkt hvis han oppdaget sønnens manglende skriveferdigheter Og matematikk: han klarte ikke multiplisere fordi han aldri kunne huske tall. Selv gud kunne ikke hjelpe han med matematikk. Men han kunne tegne, dikte, deklamere, fantasere, observere og han lærte håndverket skrivekunsten og ble Nobelprisvinner.

Jeg husker jo mange episoder fra min rådgivervirksomhet på yrkesskolen : Ungdommen hadde ikke fått med seg det mest elementære fra ungdomskolen. De kunne ikke legge sammen 2 og 2 etter 9 år i skolen. Og jeg vil påstå at det ikke var noe galt med de flestes evner. En jente på skredderlinja. Hun var borte i allmenn-teori-timene hver mandag. Men møtte trofast opp til alle praksis-timene resten av uka. Hun ble sendt til rådgiver og jeg fikk de mest fantastifulle historier om at hun var inne til operasjon på Aker sykehus hver mandag. Hun hadde falt av en hest og ribbein hadde løsnet i vandret rundt i mageregionen og leger lette etter disse bitene hver mandag. Hennes egentlige problem var at hun ikke kunne legge sammen to og to, men hun kunne beregne mål, klippe i stoff i forhold til det praktiske å sy !!

Det er disse erfaringene i yrkesutdanningssektoren som har lagt grunnlag for min forskning og tenkning rundt rundt undervisning og læring og skolen som problemskapende faktor og også rundt arbeidsdeling og kjønn,. Det var splittelsen mellom håndens og åndens arbeid,

verkstedlæring og klasseromslæring, yrkesfaglærere og allmennfaglærere, som jeg fikk innsikt i gjennom de 18 årene som har gitt meg grunnlaget for å forstå og stille kritiske spørsmål til ”kunnskapens sosiale organisering” og de komplekse motsetningene vi alle lever med i dag, enten du utdanner deg til frisør, sykepleier, kunstner, arkitekt, kirurg eller rørlegger. Det la også grunnlag for min jobb som landets første professor i yrkespedagogikk og mitt syn på vitenskapelige dilemmaer og motsetninger slik vi alle møter det i vårt hverdagsliv i vår forsknings eller kunstner virksomhet.

Jeg var også så heldig at jeg tilbrakte 2 ½ år som gjesteprofessor på et av de beste forskningsinstituttene i utdanningssosiologi i verden, OISE i Toronto, Canada på 1980 tallet. Der møtte jeg forskere som var med på å gi meg de **tankerredskapene** som både hjalp meg framover i min forståelse av delingen mellom intellektuelt og manuelt arbeid samt i min forståelse av elever og lærlingers opplevelse av *mening og meningsløshet*. Det første større forskningsprosjektet jeg ledet i yrkesskolesektoren på 1970 tallet var kalt ”Behandlingsklientell i Yrkeskolen”. Vi fulgte 3 kohorter av elever tatt inn på spesielt grunnlag og fant at de trivdes i verkstedlæringen og droppet ut i allmennfagene. De følte de var ”hjemme” i mekaniker og snekkerverkstedet, på fotolinja og i frisørsalongen.

Bakgrunnen for mine tanker og vitenskapelige arbeider er altså egne opplevelser med ungdom som led seg gjennom ungdomskolen og droppet ut i teoritimene i de yrkesfaglige studieretninger i videregående skole. Jeg fant i en større undersøkelse blant lærlinger som jeg gjennomførte på 1980 tallet at 89% av 1617 lærlinger foretrakk å lære i arbeidsliv framfor i skole. En lærling i doktorgradsarbeidet mitt uttalte: ”Det tar på å gå på skole i dagens samfunn” En annen: ”Skole passer ikke. Verken for lærlinger eller akademikere”.

Jeg vil påstå at menneskers hverdagsopplevelser blir lite tatt på alvor i dagens samfunn verken av forskere eller politikere. Jeg er vitenskapelig opptatt av å fremme et vitenskapssyn som tar menneskers opplevelse av sitt hverdagssliv på alvor og at det er utgangspunktet for vitenskapelig forståelse og den politikk som føres. Redskapene for å utvikle en dypere forståelse for dette fikk jeg gjennom møte med kvinneforskere så som filosofen Sandra Harding og sosiologen Dorothy Smith som stilte grunnleggende spørsmål rundt ”kunnskapens sosiale organisering” slik den har utviklet seg under kapitalismen i løpet av den siste 300 års perioden. Et generelt spørsmål er om de vitenskapelige oppfatninger har forblitt innkapslet i den tanketradisjon som oppsto i Vest-Europa i det 16de århundre og som fikk en

økende dominans i de vestlige samfunn og som kanskje også dominerer i dag til tross for vitenskapens komplekse utvikling og positivisme- kritikk.

Blant de mest sentrale trekk ved denne tankeretningen er at teknologisk rasjonalitet og den ego-orienterte individualismen er vesentlige karakteristikk ved den menneskelige tilværelse.

Rasjonalismen forutsetter at mennesker først og fremst er fornuftskapninger og at ved systematisk bruk av den menneskelige fornuft kan man finne fram til de lover som regulerer den menneskelige tilværelse. Den systematiske bruk av tenkeevnen er betraktet som å ha frambrakt en stor mengde vitenskapelig kunnskap, en mengde teknologisk nyvinninger og en kontinuerlig utvikling av samfunnet uten at man stiller spørsmålsteget ved hva utviklingen er. Den teknologiske rasjonalismen tar institusjonelle strukturer og prosedyrer i vitenskapelig og teknologisk praksis for gitt som den eneste legitimerede systematiske bruk av den menneskelige tenkeevne, og ser på slike institusjonaliserte former som nødvendige for samfunnets fortsatte utvikling. Ego-orientert individualisme antar at hva som gjør oss til mennesker er vår frihet fra avhengighet av andres vilje og vår kapasitet til å gå inn i ego-orienterte relasjoner med andre mennesker. Det menneskelige samfunn er først og fremst betraktet som et sett av markedsrelasjoner mellom individer som besittere av deres egen person og kapasiteter. ”Kjøp og salg av seg selv” er det som best kaster av seg og som gir ”størst mulig gode for størst mulig antall”.

Kritiske vitenskapsteoretikere har ved innsiktsfulle analyser vist hvordan antagelsen om menneskers teknologiske rasjonalitet og ego-orienterte individualisme har gjennomtrengt vestlig og politisk tenkning i de seinere århundre og har blitt sett på som en del av ”den naturlige orden” for å bruke et begrep fra den italienske tenkeren Antonio Gramsci. En kan spørre om denne måten å tenke på gjennomsyrrer maktapparatet den dag i dag. Hos vitenskapsmenn som arbeider i denne tradisjonen er kunnskap ofte betraktet som logiske tankerekker relativt uavhengig av mennesker dagligliv i hjem og arbeid og det er mange av dem den dag i dag, både menn og kvinner.

Forholdet mellom individ og kollektiv, mellom egen-interesser og kollektive interesser er jo komplekse spørsmål, men årsaken til at jeg sier noe om dette her er for å ta opp til diskusjon hvordan dette menneskesynet oppsto og samtidig vise at dette ikke nødvendigvis er naturgitt, men del av en vestlig utvikling gjennom de siste 400 år. Det er mulig at dette menneskesynet strider mot menneskets natur.

Sandra Harding tar opp disse problemer fra et allment og feministisk perspektiv i sin grundige bok: "The Science Question in Feminism". Bokas utgangspunkt er den feministiske kritikk som har framkommet mot tradisjonelle tenkemåter i vestlig vitenskapsteori og en oppsummering av kritikken. Et annet utgangspunkt er **at** vitenskapens sosiale struktur, dens bruksområder og teknologier, måten den definerer forskningsproblemer og lager forskningsdesign- ikke bare er kulturelt betinget, men strukturen er også rasistisk, klasse og kjønnsdiskriminerende.

Sandra Harding går inn i ulike tilnæringsmåter i feministisk vitenskapskritikk som skaper en frodig grobunn for kritiske perspektiver som antyder forhold mellom å vite og være, mellom epistemologi og metafysikk som er alternativer til de dominerende erkjennelsesteorier som er utviklet for å rettferdiggjøre vitenskapens sannhets- søken og måter å være på i den vestlige verden.

Sandra Harding trekker opp forskjellene mellom en reformistisk og en revolusjonær feministisk vitenskapskritikk og naturlig nok er den reformistiske minst truende for den bestående vitenskap. Likhetstanker og kvoteringsordninger truer ikke "den naturlige orden". Mer truende for hva Dorothy E. Smith kaller "the Ruling Apparatus" kanskje oversatt med "herskerapparatet", blir det når kvinneforskere stiller fundamentale kritiske spørsmål til både hva som er et vitenskapelig problem og viser hvordan man kan drive forskning og utvikling i samarbeid **med mennesker** og ikke **på mennesker**.

Både Dorothy Smith og Sandra Harding har en historisk forståelse som ligger til grunn for deres vitenskapelige tenkning. Sandra Harding tar opp hvordan arbeidsorganiseringen som produserer vitenskapelig kunnskap har forandret parallellt med den industrielle arbeidsdelingen, enten man produserer brød eller stoler, fra en håndverksmessig til en industriell arbeidsorganisering og med en nye delinger mellom intellektuelt og manuelt arbeid. Det var en sterk arbeidsdeling under føydalismen mellom intellektuelle og aristokratiet på den ene siden og de som arbeidet praktisk på den andre siden. Denne arbeidsdelingen ble svekket ved oppkomsten av et ny type sosialt menneske hvis arbeid fordret både utdanning i lese, skrive og regnekunst og kunnskap om råvarer og instrumenter. Disse var håndverkere, så som skips og kirkebyggere, sjømenn, gruvearbeidere, murere og snekkere. Uten skoleutdanning fant de opp kompasset og geværer, de konstruerte møller og maskinbruk i gruvedrift. De var pionerene i empirisk observasjon, eksperimentering og kausalforskning. (Zilsel 1942) Den store kunstneren Leonardo Da Vinci (1452-1519) var jo en

fantastisk oppfinner og multi-håndverker. Opplysningstiden nye vitenskapelige bevegelse hadde også en humanistisk orientering. Galeleo Galileo sto for at vitenskapelig kunnskap skulle tjene "Folket" og den skulle bli brukt til å re-distribuere kunnskap og rikdom. Dette var jo kjeterske tanker i middelalderen og er det kanskje også i dag. Men jeg er optimistisk, vi er inne i krisetider og det kan legge grunnlag for konstruktive forandringer i både kunst og vitenskapelig tenkning.

Kunstnere står midt i disse utfordringene og dette prosjektet er en sentral del av dette. Kunst og forskning framstilles ofte som motsetninger. Jeg tror det er en overfladisk betraktning jeg tror at kunst og kritisk forståelse kan berike hverandre. Kunst og samfunnsvitenskapelig kritisk forskning har jo det til felles at de skal være overskridende: Kunst skal røske folk ut av hverdagen og få oss til å tenke nytt. Kunst skal ikke henge på veggen- kunsten skal ut til folk og kommunisere med folk. Dette er jo komplekse spørsmål og John Berger i hans arbeid "Ways of Seeing" har skrevet innsiktsfullt om menneskers foranderlige opplevelse av hva vi ser og hvordan vi opplever kunstens budskap.

Samfunnsvitenskapelig forskning skal gi oss dypere innsikt i generelle samfunnsproblemer. Men både innen kunst og samfunnsforskning er brytningene store i denne verden i dag hvor det eneste konstante er forandring. Hva som er god og sann kunst og hva som er god og sann samfunnsvitenskapelig forskning strides de lærde om.

Jeg har her forsøkt å gi dere et innblikk i bakgrunnen for tittelen på boka: "The Magical Properties of Workshop Learning" hvor jeg har stilt grunnleggende spørsmål rundt menneskers læringspotensial og hvordan vår samfunnsutvikling har skapt store problemer i sin ivrige ekspansjon etter å legge all læring inn i skolestuer og langt fra den praktiske verden og virkelighet. Jeg har ofte blitt møtt med manglende vilje til å gå inn i disse komplekse problemstillinger i Norge. Jeg har nå arbeidet i 18 år med yrkesfaglærere – det vil si lærere som har et praktisk yrke, det være seg mekaniker, sykepleier, frisører, ballettdansere og jeg vil påstå at jeg sammen med dem har frambrakt mye ny og mer kompleks kunnskap rundt yrkesutdanning og menneskets læringspotensial. Vi har hele tiden samarbeidet i grupper og studentene diskuterer og korrigerer hverandres arbeid. Et av mine utgangspunkt er: Ett hvert menneske kan lære hva en utdanning angivelig skal gi, men ikke alle kan lære det på samme måte og alle lærer ikke med samme fart. Men læring er hardt arbeid og det er variasjon i menneskers læreevner. Men det hjelper med samarbeid i verksteder. Et av mine mål er at alle skal komme i havn og det skal være alle i gruppas mål.

I de siste to år har jeg arbeidet mot Afrika. Jeg holder på å bygge opp et masterstudium i yrkespedagogikk ved Kyambogo universitetet i Kampala, Uganda, et prosjekt jeg skal være engasjert i de neste 4 årene. Det sentrale i opplegget er læring gjennom egen-virksomhet i samarbeid med andre: altså vi arbeider i grupper fra første dag og alle har ansvaret for hverandres utvikling. Man inspirerer hverandre og vokser. Det er også den variasjonen i bakgrunn som studenter i yrkespedagogikk har som gjør arbeidet så spennende både for studenter og lærere. Kyambogo er et praktisk universitet – de har murere og teknikere, jordbruk og teaterfolk og naturligvis ”art and design” og lærerutdanning. De snakker om ”vocationalising education” og jeg har en dyp glede av diskusjonene med afrikanske kolleger rundt disse både enkle og komplekse spørsmål jeg har delt med dere her i dag. Jeg finner at afrikanske kolleger tar lett en forståelse av læring og utvikling gjennom samarbeid. Sandra Harding behandler også afrikansk tenke og væremåte som en inspirasjon til egen tenkning i ”The Science Question in Feminism”. Og tenk på hvordan Picasso var influert av afrikansk kunsthåndverk.

Jeg har forøkt å dele med dere en del av mine erfaringer som ligger bak mine refleksjoner her i dag. Mine 18 år i yrkeskolen var sjelsettende for mine arbeider om hvordan tilrettelegge for læring og utvikling i en verksted situasjon basert på samarbeid. 7 år i indianerland lærte meg mye om vestlig hegemonisk tenkning og undertrykking. Min mann var antropolog i forbindelse med en stor indianer-rettsak. Gitksan og Wetsuvenen indianerne krevde retten til sitt land – sitt språk – sin identitet tilbake fra her Majesty the Queen of England. Hun er Canada’s statoverhode. England og the Empire er jo ennå meget levende i store deler av verden. Forberedelsene til rettsaken pågikk i 13 år. Indianere har langsiktige perspektiver – de kjenner sin klan og familiehistorie tusener av år tilbake, historier som er nedfelt i deres totempeler, som er historiske kunstverk. Produksjon, kunst og historie, liv og seremonier er sider av samme sak. De er del av deres identitet som ingen kan ta fram dem. Deres kunstverk i masker og totempeler er fantastiske ”Craftmanship” ”handverksvirke”. Den store Haida indianer kunstneren Bill Reid kalte seg for øvrig håndverker – ikke kunstner. Han har laget verket: ”The Black Canoe-” en kjempeskulptur som står utenfor den Canadiske ambassade i Washington. Jeg intervjuet han på 1990 tallet og han sa: *”For å være et verdig menneske må du ha et virke. Barn og ungdom blir dysfunksjonelle fordi de har ingen bevisst identitet. De får ikke noe virke i skolen. Ingen har hjulpet dem med å utvikle deres evner til å gjøre ting bra.”*

Dette er et av hovedproblemene i dagens verden og virkelighet, enten du er i Canada, Afrika eller Europa. Men systemene er jo i stadige kriser og det er jo ikke å forakte. Kriser betyr jo "Avgjørende Vendepunkt" . Vi vet så mye mer vitenskapelige i dag om samarbeid og læring og fra hjerne og hjerteforskning at nye paradigmer tvinger seg fram. Jeg ser optimistisk på at disse motsetningene mellom ulike læringstradisjoner ofte kallt den folkelige og den akademiske, begge med bakgrunn i middelalderens laugsvesen og schola tradisjoner for Europas del' vil møte hverandre i en høyere enhet som er berikende for oss alle.

Til slutt:

Jeg var jo veldig i tvil om mine vitenskapelige arbeider og tenkning kunne være til glede og inspirasjon for dette samarbeids og migrasjons-prosjektet. Jeg forsøkte å trekke meg. Men Hanne mente at mine internasjonale erfaringer og erfaringer med læring gjennom utvikling og samarbeid kunne være viktige og da Kristin nevnte at det var mer kritiske samfunnsvitenskapelige perspektiver dere var ut etter tok jeg **mot til meg** og sa ja. Takk for at dere har lyttet til meg og lykke til med prosjektet.

3 teser:

Mennesket kan ikke leve uten produksjon og produksjon eksisterer ikke uten menneskelig virksomhet.

Mennesket lærer gjennom virksomhet.. Læring gjennom praksis og erfaring, gjennom prøving og feiling og gjennom handling er grunnlaget for "sann kunnskap" selv i "ideenes rene verden" enten det gjelder handlingen å skrive eller handlingen å undervise." (Applebaum 1992)

Alle barn og unge er nysgjerrige og lærelystne. Mosse Jørgensen pleier ofte å fortelle en historie om lille Per som kom hjem etter første skoledag og mor spør ivrig : Hvordan var det? Og Per sukker og svarer: "Nå er jeg fullstendig klar over at jeg har sett mine beste dager."

Wilhelm Reich:

"Love, Work and Knowledge are the Cornerstones of our Society. They should also govern it."